

Δεσπότης Σαλώνων Ησαΐας και Αθανάσιος Διάκος (23 Απριλίου 1821) – Κώστα Δ. Παπαδημητρίου.

ΔΕΣΠΟΤΗΣ ΣΑΛΩΝΩΝ ΗΣΑΙΑΣ

Ο ήλιος ανηφόριζε αθόρυβα εκείνο το πρωινό της 22 Απριλίου 1821. Η φύση έστελνε το μεθυστικό άρωμα της κατάβαθα στις ψυχές και το πολύχρωμο χαλί της Άνοιξης με λογής πλουμίδια ξεκούραζε το μάτι και χαμογελούσε στους περαστικούς. Πανώριο το θέαμα και εξαΐσια η οπτασία σ' όλο το άπλωμα απέναντι απ' τη Γκιώνα και το Καλλίδρομο, εκεί στις παρυφές της Χαλκωμάτας και το γεφύρι της Αλαμάνας. Σα νάταν λες η πέμπτη μέρα της Δημιουργίας και ο Θεός δεν είχε πλάσει ακόμα τον άνθρωπο, που θα χαλούσε την ομορφιά του κόσμου. Το δέλεαρ της Άνοιξης όμως δεν ήταν ικανό ν' αποσπάσει από το χρέος το νου των αγωνιστών που από σύθαμπα στέριωσαν εκεί τις πρόχειρες ντάπιες τους και τα καραούλια τους και περίμεναν τ' ατέλειωτα τούρκικα φουσάτα που κατέβαιναν απ' τη Λαμία. Η αποφασιστικότητα θεριεύε στα δασωμένα στήθη τους και νικούσε τα θέλγητρα της φύσης. Μαζεμένοι όλοι γύρω απ' τους ρασοφόρους οδηγούς τους, οι απροσκύνητοι εκείνοι ήρωες της τόλμης, έπαιρναν τις τελευταίες οδηγίες: Πρώτα μιλά ο Διάκος που καταλήγει, όπως σημειώνει ο Περραιβός: «...Δια ν' απολαύσωμεν την ελευθερίαν πρέπει ν' αποφασίσωμεν ν' αποθάνωμεν με τα όπλα εις τας χείρας, και τότε ας την χαρώσιν οι μεταγενέστεροι μας. Αν όμως δειλιάσωμεν τώρα, τότε αιωνίως εχαθήκαμεν και ημείς και όλον το Έθνος μας. Όθεν, όποιος αγαπά την αλήθειαν, την πίστιν και την πατρίδα, ας δράξη τα όπλα και ας έλθη μαζί μας». Και ύστερα ακούστηκε η γλυκεία

φωνή του Δεσπότη Ησαΐα που τους συντρόφευε σαν ένας απλός αγωνιστής: «Καλά μου παιδιά, μην ξεχνάμε ποτέ πως ο Θεός είναι μεθ' ημών... Νοιώθω περήφανος που βοηθάω τη σκλαβωμένη πατρίδα μας αξιοποιώντας ό,τι καλό έμαθα. Και είχα υποσχεθεί να βρεθώ ο ίδιος κοντά σας από τις πρώτες μάχες. Ευχαριστώ το Θεό που με αξίωσε να ευλογήσω τα όπλα σας...».Είπε πολλά και ύστερα σταυροκοπήθηκε. Το ίδιο έκαμαν και όλοι οι αγωνιστές. Σκόρπισαν όμως απότομα γιατί κοντοζύγωσαν τα εχθρικά φουσατά. Και αρχίζει το μακελειό κι ανεβαίνουν βουνό τα πτώματα. Οι γενναίοι αγωνιστές δεν πισωδρομάνε και γίνονται σωστοί κυματοθραύστες. Εμπυχώνεται η ραγιάδικη καρδιά τους, συγκλονίζεται η εθνική ψυχή τους απ' την αυτοπρόσωπη κι ολοζώντανη ορθοδοξία, ενσαρκωμένη απ' το Δεσπότη Ησαΐα, που πολεμά στο πλάι τους. Όταν η μάχη βρίσκεται στο αποκορύφωμα της, ακούγεται ηχηρή η φωνή του Δεσπότη: «Ο Θεός μεθ' ημών αδελφοί μου». Καθώς περνά όμως η ώρα, ο Ομέρ Βρυώνης ρίχνει κοπαδιαστά νέες δυνάμεις «στο βωμό του Μολώχ». Δε νοιάζεται για τ' ανθρώπινα κουφάρια που στιβάζονται. Και οι ανεξάρτητες εφεδρείες του ζώνουν ασφυχτικά τους αγωνιστές του Πανουργία και του Δυοβουνιώτη, εκεί που πολεμά και ο Ησαΐας. Δημιουργείτε, πανικός και όλοι φεύγουν, όπως μπορούν, για ν' αποφύγουν τον εχθρικό κλοιό που σήμαινε καταστροφή. Ένα μούδιασμα νοιώθει στην ψυχή του ο Ησαΐας, αντικρύζοντας αυτό το πανδαιμόνιο της φυγής. Ματώνει η καρδιά του, σπάραζε, βλέποντας πιο κεί τον αδερφό του τον Παπά-Γιάννη να πνίγεται νεκρός μέσα στο αίμα. Σκουπίζει τα δάκρυα του, σφίγγει την καρδιά του και προσπαθεί κι αυτός ν' ανηφορίσει ανάμεσα απ' τις κουμαριές και τα χαμόκλαδα της βουνοπλαγιάς. Σέρνει ράθυμα κι αργά τα βήματα του γιατί τον πνίγει ο πόνος του σκοτωμένου αδελφού του και ενός ανηψιού του, αλλά και γιατί είναι δυσκίνητος απ' την σωματική διάπλαση του. Οι άλλοι αγωνιστές τρέχουν μέσα στην αλλόκοτη εκείνη ταραχή αλαλιασμενοι, και ξεχνούν το Δεσπότη. Τον βλέπει όμως ν' αργοσέρνεται ο έφορος του στρατού Μαρκόπης ή Μαρκόπουλος και τρέχει να τον βοηθήσει. Κοντοζυγώναν όμως και οι εχθροί. Παίρνει στην πλάτη του το Δεσπότη ο Μαρκόπουλος, παρά τις επίμονες αντιρρήσεις του, αγκομαχάει απ' το βαρύ φορτίο και προχωρεί αργά. Ο Ησαΐας παρά τη φιλότιμη προσπάθεια του Μαρκόπουλου, που θα ήταν μάταια και θα χανόταν μαζί του και κείνος, τον προτρέπει να τον αφήσει και να φύγει:«Όχι, παιδί μου καλό, φύγε, σώσον τον εαυτόν σου ως χρησιμότερον».Ο Μαρκόπουλος με κανέναν τρόπο δεν ήθελε να παρατήρει το Δεσπότη. Όσο όμως, έτρεχε στην ανηφοριά, τόσο και φούσκωνε. Και αναγκαστικά υπόκυψε στα παρακάλια του Ησαΐα. Και απέθεσε – όπως γράφει ο Γούδας – το «επί των ώμων του πολύτιμον φορτίον» κι έφυγε με τις ευλογίες του ευγνώμονα Δεσπότη. Σε κείνη την κρίσιμη στιγμή, φτάνει εκεί φεύγοντας, ένας καρβαλάρης μαχητής απ' τη Δεσφίνα, το χωριό του Ησαΐα, που το όνομα του ήταν

Κελεπούρης. Ξεκαβαλικεύει απ' το άλογο, που ήταν λάφυρο της μάχης, και το προσφέρει στο Δεσπότη που ήταν αποκαμωμένος, κάτω από ένα πλατάνι στη βρύση και περίμενε το θάνατο. Ο Ησαΐας δεν δέχεται την προσφορά, μα ο Κελεπούρης επιμένει. Επιμένει όμως και ο Δεσπότης: «Κράτησε το εσύ, παιδί μου, το άλογο- καβαλίκεψε πάλι και φύγε», του λέει με τρεμάμενη φωνή. Ο Κελεπούρης δεν υποχωρεί. Βλέπει καθαρά πως άλλος τρόπος να γλιτώσει ο Δεσπότης δεν υπάρχει. Αφήνει το άλογο και χάνεται τρεχάτος μέσ' τα ρουμάνια, ενώ ο Δεσπότης του φώναζε ακόμα:

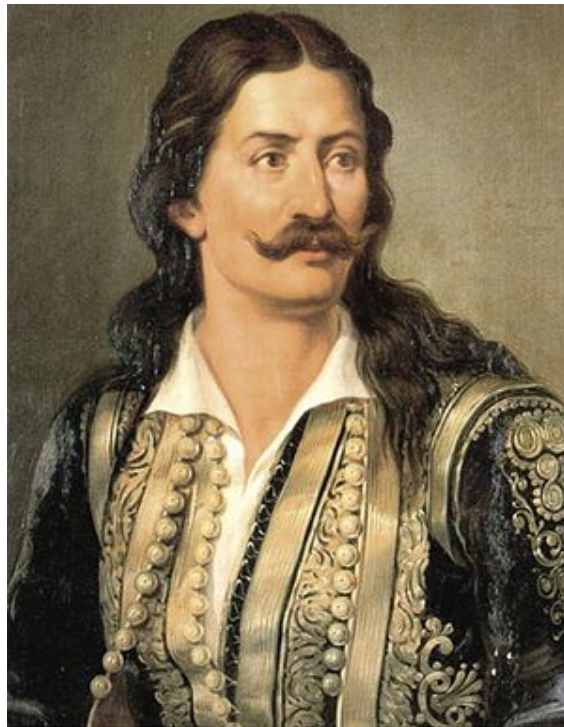
«Όχι, παιδί μου, εγώ εξεπλήρωσα το χρέος μου προς την πατρίδα. Εσύ να φύγεις, εγώ θα μείνω εδώ...». Ο Ησαΐας πήρε το άλογο απ' το χαλινάρι τραβώντας και πήγαινε σε μια κοντινή πέτρα για να μπορέσει να το καβαλίκεψει. Όμως ήταν αργά. Οι Αρβανίτες τον είχαν σιμώσει και πριν προλάβει ν' ανέβει, πέφτουν αγριεμένοι πάνω του και του παίρνουν το κεφάλι, ενώ ο άγιος ιεράρχης σήκωνε τα βλέμματα του προς τον ουρανό και αναφωνούσε τις τελευταίες του λέξεις: «Παναγία μου, σώσον τουλάχιστον την πατρίδα!».

Ήταν μόλις 43 ετών. Και ήταν ο πρώτος Δεσπότης που έπεσε στο πεδίο της μάχης, αλλά και ο μόνος. Οι τσοχανταραίοι ένοιωσαν άγρια χαρά βλέποντας το ακέφαλο σώμα του Δεσπότη να σπαράζει μπροστά τους. Και το κεφάλι το πήραν μαζί τους με άλλα ογδόντα για να εισπράξουν τα μπαχτσίσια τους απ' τους πασάδες. Και ύστερα τα στέριωσαν, με αιμοβόρο τρόπο οι ανάληθοι, δίπλα στο παλουκωμένο κουφάρι του Διάκου στη Λαμία, δείχνοντας έτσι την πωρωμένη ψυχή τους. Η ιστορία παραχαράχτηκε και αδίκησε τον Ησαΐα. Και η πολιτεία τον παραμέρισε γιατί οι ιστορικοί μας τον αγνόησαν. Μόνο ο Περραιβός δικαιώνει την αλήθεια γράφοντας: «Ταύτα ειπών ο καλός πατριώτης (ο Διάκος) έδραμεν αμέσως και κατέλαβεν την γέφυραν (της Αλαμάνας) θέσιν την πλέον σημαντική και κινδυνώδη, τον οποίον πολλοί ηκολούθησαν, αλλά παρουσιασθέντος του κινδύνου, ολιγώτατοι τον εμιμήθησαν, εξαιρέτως ο Σεβασμιότατος Επίσκοπος Σαλώνων Ησαΐας, όστις και έλαβε τον ίδιον στέφανον της δόξης με τον Διάκον, φυλάξαστην θέσιν του κατά το ευώνυμόν του Διάκου, όπου ο εχθρός διέβαινε τον πόρον του ποταμού και αφού εθυσίασαν ικανούς, απέθανε και αυτός μαχόμενος υπέρ πίστεως και πατρίδος και υπέρ των ιδίων λογικών του προβάτων. Ο θάνατος του Διάκου και του Αρχιερέως Ησαΐα επλάτυναν τα στενά των Θερμοπυλών, και της Χαλκωμάτας δια τους Τούρκους». Παλιότερον είχε στηθεί στη μνήμη του ήρωα ιεράρχη ο ανδριάντας στο δημόσιο δρόμο που ανηφορίζει απ' τον Μπράλο. Ο χρόνος όμως τον κατέστρεψε. Και απόμεινε η βρυσούλα που έχει το όνομα «Δεσποτόβρυση» που με το κελαριστό και δροσερό νεράκι της ξεδιψάει τον διερχόμενο διαβάτη και του γυρίζει τη σκέψη στην άγια μορφή του σεπτού και ήρωα ιεράρχη Ησαΐα, που έγγραψε με το άλικο αίμα του μια

λαμπρή σελίδα της εθνικής μας ιστορίας. Το καλύτερο όμως προσκυνητάρι στον αθάνατο πρωτομάρτυρα ιεράρχη Ησαΐα, το έστησε ο ποιητής Βαλαωρίτης με τους παρακάτω στίχους του: «... Στ' αγέρι κρεμασμένα ωσάν καντήλια τ' ουρανού, αποβραδύς δυο φώτα εφάνηκαν στη σκοτεινιά...

Κανείς δεν τάχε ανάψει... Κι ένας που πέρασε απ' εκεί, καλόγερος, διαβάτης, κι είδε το θάμμα κι έδραμε, στη λάμψη δυο κεφάλια ηύρε που πλάγιαζαν γλυκά... Τόνα του Παπαγιάννη και τάλλο του Δεσπότη του. Γονατιστός εμπρός τους έμειν' ο γέρος κι έκλαψε... Τους έριξε τρισάγιο, και φίλησε στο μέτωπο και με το δεκανίκι έσκαψε λάκκο κι έθαψε τ' αχώριστα τ' αδέρφια. Βλογάει το χώμα τρεις φορές... Έκαμε το σταυρό του και χάνεται στην ερημιά... Εσβύστηκαν τα φώτα».

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΔΙΑΚΟΣ

Εικοσιδυό τ' Απρίλη 1821. Αγάλια άνοιγε σαν τριαντάφυλλο η Ανατολή και μικρά ροδομάγουλα συννεφάκια σαν αγγελούδια πρόβαιναν απ' τις άκρες τ' ουρανού και σιγά σιγά μεγάλωναν θαρρείς και ζύγωναν στη γη. Παραδεισένιο τρυφερό πρωινό, γεμάτο απ' το έλεος του Θεού, αλλά και την κακία των ανθρώπων. Η θέση του Διάκου στα Πουριά, στην Αλαμάνα, γίνεται όλο και πιο κρίσιμη. Οι Αρβανίτες έκλεισαν τα περάσματα κατά τη Δαμάστα και το Καλλίδρομο και τον πιέζουν ασφυκτικά. Οι σύντροφοι του με αυτόν μπροστά παλεύουν υπεράνθρωπα,

σώμα με σώμα. Τα ντουφέκια δε φελάνε πιά. Η πάλα και το γιαταγάνι είναι μοναχά σε χρήση. Τραντάζεται η γη απ' τα ποδοβολητά. Η τόλμη ανεβαίνει στον ηρωισμό και κάποτε φτάνει στην τρέλα. Ο Διάκος μπροστά «σαν να μην ήταν άνθρωπος! Ποιος τον είδε τη στιγμή εκείνη και μπορεί να τονε βγάλει από το νού του;» αναρωτιέται ένας συμπολεμιστής του. Τα εχθρικά βόλια έχουν θερίσει τους συντρόφους του, όσους δε σκόρπισαν, αφού είχε χαθεί κάθε ελπίδα νίκης. Λίγοι τ' απομένουν ακόμα και πολεμούν πλάι του. Ο ιπποκόμος του Μπισπιρίγκος πάει στο Διάκο τ' άλογο του και τον παρακαλεί ν' ανεβεί και να φύγει. Εκείνος όμως θυμωμένος τ' αποκρίνεται: -«Ο Διάκος δε φεύγει. Δεν αφήνει τους συντρόφους του!» εννοώντας τον Καλύβα και το Μπακογιάννη που είχαν κλειστεί στο χάνι της γέφυρας, για να τον υπερασπίσουν. Έχει απομείνει σχεδόν μόνος του κι ακόμα μάχεται. Ένα βόλι του σπάζει το δεξί του χέρι, μα δεν τα χάνει. Αρπάζει την πάλα με το ζερβί και σκορπά γύρω του το θάνατο. -«Προσκυνά, Διάκο, τον πασά, να σώσης τη ζωή σου», του φωνάζουν οι Αρβανίτες. -«Όσο είν' ο Διάκος ζωντανός, πασά δεν προσκυνάει», τους αποκρίνεται. Για να τον δειλιάσουν, του πετάνε στο ταμπούρι του το κομμένο κεφάλι του δεσπότη Ησαΐα. Μα κι αυτό δεν τον λυγάει. Γύρω του κανέναν δικός του ζωντανός. Μονάχα ο Μπούσγος. Γίγαντα τον κάνει η απελπισία κι αυτόν. Ορμά σα θεριό, σκίζει τους Αρβανίτες και γλιτώνει. Ο Διάκος βλέπει ξεκάθαρα τώρα να ζυγώνει το τέλος του. Και φωνάζει στους συντρόφους του. -Σκοτώστε με αδέρφια, για να μην πέσω στων σκυλιών τα χέρια! Μα ποιος να τον ακούσει; Μόνο κουφάρια άψυχα κείτονται ολόγυρα του. Κι εξακολουθεί να μάχεται με το ζερβί του χέρι. Οι δυνάμεις του, όμως, σιγά σιγά τον εγκαταλείπουν. Και τη στιγμή που ορθώνει το γιαταγάνι του να σκοτώσει έναν Αρβανίτη, ένα εχθρικό βόλι χτυπάει τη λεπίδα, και την κομματιάζει. Άχρηστο πια, το πετάει πέρα και εξαντλημένος απ' την αιμορραγία της λαβωματιάς του, σωριάζεται λιπόθυμος.

Μέχρι να συνέλθει, πέντε Αρβανίτες Τσάμηδες τον κρατάνε σφιχτά και τον πάνε στους πασάδες να εισπράξουν το μπαξίσι τους. Ο Κιοσέ Μεχμέτ θέλησε κείνη την ώρα να τον σκοτώσουν. Μπήκε, όμως, στη μέση ο Ομέρ Βρουώνης και ως «αληθής στρατιώτης ανάλαβε να τον σώση», γράφει ο Κρέμος: «γιατί εσεβάσθη τον ήρωα». Μαθεύτηκε σ' όλο τ' ασκέρι το πιάσιμο του Διάκου. Χτύπησαν τα τύμπανα κι οι σάλπιγγες και μαζεύτηκαν αλαλάζοντες όλοι οι Τούρκοι και οι Αρβανίτες. «Αλβανοί και Χαλδούπηδες», γράφει πάλι ο Κρέμος: ως κόρακες περιωθούμενοι κρώζουσι, περί το γιγάντιον σώμα, κροτούσι χείρας και πόδας, τρίζουσι τους οδόντας, μαίνονται, απειλούσι, κραυγάζουσι: «Πρέπει να εμπνεύσωμεν εις τους γκιαούρηδες, ιμπρέτι (φόβον). Ο τρομερός Διάκος πρέπει να φονευθή αμέσως, το σώμα του να ριφθή εις τον ποταμόν ίνα μη το εύρωσιν οι άπιστοι και τον κάμωσιν άγιον...».

Ο Καλύβας κι ο Μπακογιάννης ακούνε την οχλαλοή και τις φωνές μέσα από το χάνι. Ξεχωρίζουν και τη φωνή του αρχηγού τους: -Μπακογιάννη, Καλύβα, δέκα χιλιάδες με κρατάνε! «Πηδάνε έξω με τα σπαθιά στα χέρια και πέφτουν νεκροί και οι δυό.Οι Τουρκοαρβανίτες δένουν πισθάγκωνα τα χέρια του Διάκου, του πεδουκλώνουν μ' αλυσίδες τα ποδάρια, τον φορτώνουν σ' ένα μουλάρι και τραβάνε για τη Λαμία. Ο Κρέμος περιγράφει τη μακάβρια εκείνη πομπή:«Προηγούνται οι υψωμένος φέροντες επί μακρών ξύλων ογδοήκοντα κεφάλας Ελλήνων, πεσόντων ηρωϊκώς, των οποίων προπορεύοντο οι ομοίως φέροντες επί ξύλων την του Ησαΐα επισκόπου Σαλώνων σεβασμίαν κεφαλήν και την του αδελφού αυτού Παπαγιάννη, ηκολούθουν οι επί ζώων εν σάκκοις κομίζοντες δια το μπαξίσι αυτία και μύτες Ελλήνων και Τούρκων φονευμένων. Έπειτα ήρχετο ο εκ δώδεκα χιλιάδων στρατός, ηγουμένων επί ίππων του Ομέρ και του Κιοσέ παρ' οίς έβαινεν ίππος πανταχόθεν υπό στίφους ιππέων Χαλδούπηδων της Θεσσαλίας περιστοιχισμένος, επί του οποίου ήτο σφιχτά αλυσοδεμένος ο ήρωας μας».Και ο Διάκος, παρ' όλον που έσταζαν αδιάκοπα αίμα οι πληγές του, δεν έχασε καθόλου το ηθικό του. Ψύχραιμος και μεγαλόπρεπος πορευόταν εκείνο το βροχερό δειλινό προς το θυσιαστήριο.Ήταν απόβραδο όταν έφτασε η πομπή στη Λαμία. Ο ήλιος, σαν να μην ήθελε ν' ακούσει το θλιβερό μαντάτο βούτηξε πίσω απ' τις λαμιώτικες βουνοκορφές και χάθηκε. Μερικά σύννεφα όρθωσαν απειλητικά τους άγριους ίσκιους τους και ο τρόμος απλώθηκε ασάλευτος πάνω απ' τη φοβισμένη πολιτεία. Στο έμπα της Λαμίας χιλιάδες Τούρκοι, άνδρες και γυναίκες, μαζεμένοι, είχαν μάθει τη νίκη των δικών τους και περίμεναν να καλωσορίσουν τους νικητές και να ιδούν από κοντά το ζορμπά, τον αρχηγό των γκιαούρηδων. Και σαν τον αντίκρυσαν πάνω στο μουλάρι, τον υποδέχτηκαν με κοροϊδίες, μα ακόμα και με πετροβολήματα. Εξαντλημένος ο Διάκος αισθανόταν τώρα φριχτούς πόνους απ' τις λαβωματιές του- μα πιο πολύ πονούσε απ' τους εξευτελισμούς. Αισθάνθηκε ένα πικρό παράπονο να τον πνίγει και αποκαμωμένος, αναζήτησε το θάνατο να τον απαλλάξει.-Δε βρίσκεται από σας κανένα παληκάρι να με σκοτώσει; Γιατί αφήνετε τους Χαλδούπηδες να με παιδεύουν; Εγώ κακούργος δεν είμαι, είπε απευθυνόμενος στους Αρβανίτες. Και κείνοι τον ψυχοπόνεσαν. Μπήκαν στη μέση και παραμέρισαν τους γαυριάδες που τον έφτυναν και ήθελαν να τον πομπέψουν.

Το πως πέρασε ο Διάκος εκείνη τη μαρτυρική νύχτα, καμιά μαρτυρία δεν έφτασε ως εμάς. Οπωσδήποτε όμως ξημερώθηκε παραδέροντας από τους πόνους του σπασμένου χεριού του μέσα σ' ένα παλιόχανο που το φύλαγε δυνατή φρουρά. Σε κανέναν δεν άφησαν να τον πλησιάσει. Ξημέρωσε τ' Αϊ-Γιωργιού. Ήταν ένα γελαστό πρωινό σαν όλα του Απρίλη. Νωρίς πήγαν το Διάκο στο σεράι του Χαλήλ μπέη, βοεβόδα της Λαμίας, που ήταν στον Τουρκομαχαλά. Στο κονάκι του Χαλήλ φιλοξενήθηκαν οι

δυο πασάδες. Κι εκεί, στον οντά του Χαλήλ, άρχισε η ανάκριση του Διάκου. Ο Χαλήλ πρόσταξε να φέρουν καφέ στο γκιοούρ ζορμπά και άρχισε πρώτος ο Βρυώνης.-Από λόγου σου, ορέ, έγινε τέτοιος πόλεμος;-Από λόγου μου κι απ' όλους που αγαπάνε την πατρίδα.-Και δεν τόξερες, ορέ, πως θα σ' έπιανα ζωντανό και πως έχω διαταγή απ' το Χουρσίτ κι απ' το σουλτάνο να σε ψήσω ζωντανό;-Αν ήξερα ότι ήθελα σκοτωθεί στον πόλεμο θα κρατούσα ένα φουσέκι και για τον εαυτό μου. Μπαίνει στον οντά ένας Αρβανίτης, σωστός άντρακλας, αγκαλιάζει το Διάκο και παρακαλεί το Βρυώνη να μη χαλαστεί τέτοιο παληκάρι. Και ο Βρυώνης «θαυμάσας εις τους λόγους του Διάκου, αποφάσισε να τον ιατρευσει και να τον ελευθερώσει». Ο Διάκος κατάλαβε τις προθέσεις τους. Αρνιέται κάθε τους βοήθεια.-Δε θέλω, ορέ βρωμόσκυλα – τους λέει – να μου λυπηθήτε σεις την παληκαριά. Εκείνος που πεθαίνει για την πατρίδα και την πίστη του Χριστού, δε φοβάται ούτε σούβλισμα, ούτε ψήσιμο.-Τι λές, ορέ παλαβέ; προτιμάς το θάνατο; ρωτά ο Βρυώνης.

-Τον προτιμώ και κάμε το χρέος σου μια ώρα αρχύτερα, να μη σας βλέπω στα μάτια μου, ήταν η απόκριση του.Ο Βρυώνης παρόλα αυτά θέλει να τον γλιτώσει. Αφήνει τον Χαλήλ μπέη να τον καταφέρει να γίνει σύμμαχος του, να υπηρετεί τους Τούρκους.-Χαλήλ μπέη, δεν σε υπηρετώ-κι αν σε υπηρετήσω δεν θα σε ωφελήσω, ήταν η απάντηση του. Ο Βρυώνης δεν παρατιέται. Κάνει και νέα προσπάθεια και προτείνει στο Διάκο να τουρκέψει. Παίρνει και ξανά την ίδια απάντηση:-Προτιμά εκατό φορές το θάνατο. «Διάκοι ωσάν αυτόν και πολύ καλύτεροι του είναι χιλιάδες πέραν της Αλαμάνας».Ή όπως λένε οι στίχοι του τραγουδιού: «Πάτε και σεις κι η πίστη σας, Μουρτάδες να χαθήτε,εγώ γραικός γεννήθηκα, γραικός θε να πεθάνω...».Και θυμωμένος αρπάζει το δίσκο με τον καφέ και τον πετά έξω απ' το παράθυρο. Ήταν η μεγάλη προσβολή που κάνει στους δεσμώτες του. Τα μαθαίνει όλα ο Κιοσέ Μεχμέτ και παραγγέλνει στο Βρυώνη πως «αν δεν σκοτώση το Διάκο, μέλλει να γράψει κατ' αυτού εις τον αρχιστράτηγόν», το Χουρσίτ. Και βγάζει μόνος του την απόφαση: Να σουβλιστεί. Ήρεμος και γαλήνιος άκουσε την καταδίκη του. Εξάλλου την πρόσμενε. Με μεγάλη ανακούφιση άκουσαν την απόφαση οι Τούρκοι που σε λίγο διαδόθηκε σ' όλη την πολιτεία. Και έτρεξαν να πιάσουν θέσεις στον τόπο που θα γινόταν η εκτέλεση. «Εσάλπισαν οι σαλπικταί, προσεκλήθησαν οι δήμιοι, διετάχθη σύμπας ο στρατός εις παράταξιν, ο ήρως εξήχθη βιαίως εκ του οντά». Οι Τούρκοι ανάγκασαν τον κατάδικο να σηκώσει ο ίδιος τη σούβλα ως τον τόπο του μαρτυρίου. Ίδια όπως και τότε στο Γολγοθά με το Σωτήρα. Και η πομπή προχωρούσε «υπό τον κρότον των στρατιωτικών μουσικών οργάνων». Και ήταν μέρα, χαρά Θεού. Κι ακολουθούσε πλήθος το Διάκο και τους Αρβανιτάδες. Κι ο ανοιξιάτικος ήλιος πλούτιζε με τα χρυσάφια του τα λουλουδιασμένα και το χορτάρι πού έντυνε τη γη και τις

παπαρούνες και τ' αγριολούλουδα που το πλούμιζαν με τα χαρούμενα χρώματα τους και τα φτερά των χελιδονιών που τερέτιζαν στον αέρα και τα νερά που κελαϊδούσαν κι αυτά στις ρίζες των ανθισμένων δέντρων. Και τότε, λένε, όπως γράφει ο Σπ. Μελάς, πώς ο Διάκος αυτοσχεδίασε αυτούς τους στίχους: «Για ιδές καιρό που διάλεξε ο χάρος να με πάρει τώρα π' ανθίζουν τα κλαριά και βγάζει η γη χορτάρι». Θα πέθαινε με το κρυφό παράπονο, πως δε θα ζούσε για να χαρεί κι αυτός με τους άλλους, τη λευτεριά που άρχισε κιόλας να λουλουδίζει στην τουρκοκρατούμενη χώρα μας. Έφτασε σε λίγο η συνοδεία με το μελλοθάνατο στον τόπο του μαρτυρίου. Ήταν στην ανατολική πλευρά της πόλης, σ' ένα μέρος που το χρησιμοποιούσαν για σφαγεία και ήταν γεμάτο κοπριά. Ήταν δύο η ώρα μετά το μεσημέρι, όταν οι δήμιοι άρχισαν το απάνθρωπο έργο τους. Με δεμένα τα χέρια, έφεραν τον ήρωα εκεί που ήταν η κοπριά. Τον ρίξαν μπρούμυτα πάνω σ' ένα σαμάρι και του περάσανε τη σούβλα που «εξήλθεν εις το άνωθεν μέρος της δεξιάς ωμοπλάτης». Έστησαν ύστερα όρθια τη σούβλα. «Ολόρθο τον εστήσανε κι αυτός χαμογελούσε!», θα γράψει ο ποιητής. Ολόγυρα του, πάνω στην κοπριά, έβαλαν ογδόντα κεφάλια που τα έφεραν από τη μάχη της Αλαμάνας. Ήταν όλα Ελλήνων αγωνιστών. Ανάμεσα τους ήταν και του Δεσπότη Ησαΐα. Το μαρτύριο ήταν φριχτό και ο μελλοθάνατος άρχισε σιγά σιγά να σβήνει. Γύρευε νερό να σβήσει τη δίψα του και τα φλογισμένα σωθικά του, μα οι δήμιοι του το αρνήθηκαν και κανένας δεν τολμούσε να ζυγώσει. Και ποιος να τον λυπηθεί; Όλο Τούρκοι ήταν γύρω του. Οι Έλληνες ήταν κλειδομανταλωμένοι στα σπίτια τους και καρδιοχτυπούσαν μήπως από στιγμή σε στιγμή ξεσπάσει ανθρωποσφαγή στην πικραμένη πολιτεία τους. Το αίμα είχε στερέψει απ' τις πληγές του ήρωα, οι δυνάμεις του τον εγκατέλειπαν εντελώς και μόνο η φωνή του μισοσβησμένη ακουγόταν ακόμα. Αποζητούσε κάποιον να τον πυροβολήσει για να τελειώσει το μαρτύριό του. Και λένε, πως κάποιος Αρβανίτης Χριστιανός τον ψυχοπόνεσε και τον πυροβόλησε.

Έπαιρνε να νυχτώσει. Οι Τούρκοι είχαν χορτάσει τα βάρβαρα τους ένστιχτα απ' το φριχτό θέαμα και ικανοποιημένοι γύριζαν στα κονάκια τους. Δυο τρεις σκοποί έμειναν μόνο στο παλουκωμένο σώμα του Διάκου και όλοι οι άλλοι αποσύρθηκαν. Όλα τα σοκάκια ρήμωσαν. Ψυχή δεν περνοδιάβαινε. Μόνο ένας τολμηρός Έλληνας, Παναγιώτη Ψωμά τον λέγανε και φούρναρης ήταν το επάγγελμα του, τόλμησε ν' απαλύνει το φριχτό πόνο του μελλοθάνατου. Άκουσε το ψυχομαχητό του και ράγιζε η καρδιά του. Κάρφωσε ένα δοχείο με νερό σ' ένα μακρύ ραβδί κι απ' το παράθυρο του φούρνου, με χίλιες προφυλάξεις, το έριχνε στο στόμα του ήρωα. Ήπια δυο γουλιές και ύστερα έγειρε το κεφάλι του. Έξη μέρες, λένε, πως έμεινε το κουφάρι του πάνω στη σούβλα. Η αποφορά του, όμως, μέρα με τη μέρα γινόταν ανυπόφορη. Κι αυτό ανάγκασε τους Τούρκους να το χώσουν. Αγγάρεψαν τους Λαμιώτες

σιδηρουργούς, Κεφάλια και Φαραδήμο, να ρίξουν το πτώμα στο διπλανό ρέμα που ξεχύνονταν οι υπόνομοι της πόλης και γι' αυτό το έλεγαν «σκατόρεμα» και να το χώσουν με κοπριές. Στο ίδιο μέρος πέταξαν και τα κομμένα κεφάλια. Η παράδοση λέει πως την άλλη νύχτα, κάποιος Έλληνας απ' τη Λαμία, ξέχωσε το κουφάρι του ήρωα και τα άλλα κεφάλια, τα έπλυνε και τα έθαψε έξω από κάποιο ερημοκκλήσι. Δεν ξέρουμε αν αυτή η παράδοση αληθεύει ή, αν το βρωμόρεμα εκείνο ήταν μοιραίο να γίνει ο τάφος του ήρωα της Αλαμάνας, του πρωτολάτη αγωνιστή της Επανάστασης, του Θανάση Διάκου. Έστησαν αργότερα προτομές του ήρωα στον τόπο του μαρτυρίου. Ένας σταυρός κι ένα καντήλι καίει νύχτα μέρα στον τόπο της θυσίας του. Και μια πλάκα στη βάση του σταυρού γράφει: «Ούτος ο τόπος ένθα τη 23 Απριλίου 1821 υπό των Τούρκων ανασκολοπισθείς εμαρτύρησεν υπέρ πίστεως, πατρίδος και ελευθερίας, ο Αθανάσιος Διάκος». Αλλά πιο λαμπρό είναι το μνημείο της ευγνωμοσύνης που έστησαν όλοι οι Έλληνες στις καρδιές τους για τον αθάνατο ήρωα. Και κανένας δε λησμονεί τα λόγια του Μακρυγιάννη που παραγγέλλει:

«Πατρίς, να μακαρίζης γενικώς όλους τους Έλληνες, ότι θυσιάστηκαν δια σένα να σ' αναστήσουνε, να ξαναειπωθείς άλλη μια φορά ελεύτερη πατρίδα, όπου ήσουνα χαμένη και σβυσμένη από τον κατάλογο των Εθνών. Όλους αυτούς να τους μακαρίζης. Όμως να θυμάσαι και να λαμπρύνης εκείνους που πρωτοθυσιάστηκαν στην Αλαμάνα πολεμώντας με τόση δύναμη τον Τούρκον...».

Από το βιβλίο του Κώστα Δ. Παπαδημητρίου: «ΤΕΛΕΥΤΑΙΕΣ ΩΡΕΣ -ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΛΟΓΙΑ των ΑΓΩΝΙΣΤΩΝ του 21.» Αθήνα, Φλεβάρης 1993.